

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Arařtırmalar

Year: 4 - Number: 14, p. 75-85, Winter 2020

Birinci Meclis Gizli Celse Zabıtlarında Jandarma Teşkilatı Hakkında Görüşmeler (1920-1921)*

Talks About the Gendarmerie in the First Assembly Secret Session (1920-1921)

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.817077>

Arařtırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliř Tarihi /
Article Arrival Date
27.10.2020

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
29.12.2020

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31.12.2020

Asya Studies

Prof. Dr. Zeki Çevik
Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat
Fakültesi, Tarih Bölümü
zcevik@balikesir.edu.tr

ORCID ID

<https://orcid.org/0000-0002-3756-8738>

* Bu makale Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi tarafından 13-15 Haziran 2019 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen "Asayişten Cepheye: Milli Mücadele'de Jandarma Sempozyumu" nun tematik oturumunda sözlü olarak sunulan "Birinci Meclis Gizli Celse Zabıtları'nda Jandarma Teşkilatı Hakkında Görüşmeler (1920-1923)" başlıklı yayınlanmamış bildirinin bir kısmının gözden geçirilmiş bölümüdür.

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Jandarması, Silahlı Kuvvetlerin yanında ve onun emrinde bir taraftan iç güvenliği sağlarken diğer taraftan da dış düşmanlara karşı birçok cephede savaştı. Jandarma, 13 Ekim 1918 tarihli nizamname ile teşkilat ve görevleri itibariyle yeniden düzenlendi. Ancak 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nin ağır hükümleri, jandarma teşkilatında yapılması planlanan düzenlemelerin uygulanmasına engel oldu. 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan TBMM öncelikli olarak ülkede asayişin sağlanması için jandarmayı ele aldı. Önce Milli Müdafaa Vekâleti bünyesinde Umum Jandarma Kumandanlığı'nı kurdu ve jandarma teşkilatının islahi çalışmalarına girişti. O dönemde İstanbul ve Ankara Hükümetlerine bağılı iki jandarma teşkilatının varlığı bu çalışmalarını olumsuz etkiliyordu. Milli Mücadele döneminde Ankara'da TBMM ve onun hükümeti etki alanında jandarmanın islahı ve geliştirilmesine yönelik yoğun bir çalışma sergilemiştir. Özellikle gizli oturumlarda jandarma konusu her yönüyle tartışılmış ancak yeterince işlenmemiştir. Bu çalışmada amaç Türk Jandarma Teşkilatı tarihindeki bu eksikliği gidermektir. İç güvenliğin sağlanmasına çok önem veren TBMM, Milli Müdafaa Vekâleti bünyesinde Seyyar Jandarma Müfrezelerini kurdu. İç güvenlikten sorumlu jandarma ve polis kuvvetlerinin tek elden idaresi amacıyla Dâhiliye Vekâlet'ine bağılı olmak üzere 12 Aralık 1920 tarihinde İnzibat Umum Müdürlüğü kuruldu. Milli Mücadele yıllarında Jandarma birlikleri cephe gerisindeki kritik noktaların korunması, yol emniyetinin sağlanması ve her çeşit terörün ortadan kaldırılmasında başarılı olmaya çalıştı. Ancak bu konuda pek çok sıkıntı vardı. Yabancı işgallerine karşı Güney ve Batı Anadolu bölgelerinde oluşturulan Kuva-yı Milliye birliklerinin başında da büyük oranda jandarma subayları yer almıştı. Bozuk Jandarma teşkilatının yeniden düzenlenmesinde kadro sayısı ve para eksikliği baş meseleydi. Bu dönemde Jandarmalar hem iç cephede hem de yer yer dış cephede savaşmıştır. Pek çok aksaklıklara rağmen jandarma teşkilatı görevini yapmaya çalışmıştır. Bu konularda en yoğun tartışmalar Birinci TBMM'nin gizli oturumlarında yapılmıştır. Bu çalışmada Gizli Celse Zabıtlarında jandarma konusunun geçtiğı yüzlerce sayfayı aşan görüşmelerin 1920-1921 dönemi incelenip değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Mondros Mütarekesi, Jandarma, TBMM, Milli Mücadele

Abstract

During the First World War, the Turkish Gendarmerie fought alongside and under the command of the Armed Forces on many fronts, while ensuring internal security on the one hand, and against external enemies on the other. The Gendarmerie was reorganized in terms of its organization and duties with a regulation dated 13 October 1918. However, the severe provisions of the Mondros Armistice, signed on October 30, 1918, prevented the implementation of the arrangements planned to be made in the gendarmerie. The Turkish Grand National Assembly, which opened in Ankara on April 23, 1920, primarily handled the gendarmerie to ensure order in the country. First, he established the General Gendarmerie Commander within the Ministry of National Defense and started the rehabilitation of the gendarmerie organization. The existence of two gendarmerie organizations affiliated to the Istanbul and Ankara Governments at that time negatively affected these activities. During the War of Independence, in Ankara, the Turkish Grand National Assembly and its government carried out an intense work towards the improvement and development of the gendarmerie in its sphere of influence. Especially in secret sessions, the gendarmerie issue was discussed in all aspects, but it was not covered adequately. The aim of this study is to fill this gap in the history of the Turkish Gendarmerie. Attaching great importance to ensuring internal security, the Turkish Grand National Assembly established Mobile Gendarmerie Detachments within the Ministry of National Defense. The General Directorate of Security was established on December 12, 1920, under the Ministry of Internal Affairs for the sole management of the gendarmerie and police forces responsible for internal security. During the War of Independence, Gendarmerie units tried to be successful in protecting critical points behind the front, ensuring road safety and eliminating all kinds of terrorism. However, there were many difficulties in this regard. Gendarmerie officers took the lead of the National Forces formed in South and West Anatolia against foreign invasions. Staffing numbers and lack of money were a major issue in reorganizing the corrupt Gendarmerie. During this period, the Gendarmes fought both inside and outside. Despite many setbacks, the gendarmerie tried to do its job. The most intense discussions on these issues were held in the secret sessions of the First GNAT. In this study, the period of 1920-1921 was examined and evaluated in the interviews that exceeded hundreds of pages in which the gendarmerie issue took place in the Secret Court Records.

Keywords: The First World War, The Mondros Armistice, Gendarmerie, The Grand National Assembly, The National Struggle

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Çevik, Z. (2020). Birinci Meclis Gizli Celse Zabıtlarında Jandarma Teşkilatı Hakkında Görüşmeler (1920-1921). *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, Year: 4, Number: 14, Winter, p. 75-85.

GİRİŞ

Jandarma Türk devlet teşkilatına 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve 1839'da Tanzimat Fermanı ile devlet teşkilatında yeni bir yapılanmaya gidilmesi sonucunda girdi (Soytürk, 2012: 310). İlk jandarma teşkilatı "Âsâkir-i Zaptiye" adıyla, 21 Haziran 1859 (9 Haziran 1275) tarihli nizamname ile oluşturuldu (İzzet, 1925: 3-5). 1870'lerde Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfusu 27 milyon civarında idi. Buna karşılık asakir-i zaptiye mevcudunun 37.943 olduğu bilinmektedir. Bu rakamlar Avrupa devletlerine kıyasla fazla gözükse de Osmanlı'nın yüzölçümü göz önüne alındığında normal sayılmaktadır (Kara, 2016: 215; Özbek, 2010: 55).

Seraskerlik tarafından 12 Eylül 1879 tarihinde yayınlanan bir emirde zaptiye alaylarının bundan böyle jandarma adını aldığı duyuruldu (Orhonlu, 1967: 140-141). Aynı yıl Fransız Jandarma Nizamnamesi'nden faydalanılarak hazırlanan, yeni Âsâkir-i Zaptiye Nizamnamesi uygulamaya konuldu. Bu nizamname ile jandarmanın; kuruluş, görev, tayin ve terfileri yeni esaslara bağlandı. 15 Nisan 1880'de kabul edilen bir nizamname ile de Zaptiye adı Jandarma; Zaptiye Müşirliği de Jandarma Dairesi Reisliği olarak değiştirildi (Atatürk'ün Doğumunun... 1982: 311).

Birinci Dünya Savaşı'nın arifesinde 21 Temmuz 1914 tarihinde seferberlik ilan eden Osmanlı Devleti sabit jandarma birliklerinin subay, erbaş ve erlerinin üçte ikisiyle seyyar jandarma birlikleri oluşturmuştu (ATASE, BDH, Klasör: 1487, Dosya: 2/27, Fihrist: 001-06; Işık, 1999: 9). Seyyar jandarma birliklerinin kurulmasıyla boşalan jandarma birlik kadroları ise emekli subaylar ve askerlik çağındaki personelle tamamlanmıştı. Seyyar jandarma birliklerinde muharebelerde şehit düşen tecrübeli jandarma personeli boşluğunun tecrübesiz personel ile doldurulması, Mütareke döneminde ortaya çıkan asayişsizliğin önemli sebeplerinden birini oluşturuyordu (ATASE, BDH, Klasör: 1487, Dosya: 2/27 Fihrist: 1-9.)

Mütareke döneminde, Damat Ferit Paşa Hükümeti, Osmanlı askerî kadrolarının hızlı bir şekilde kendisine karşı teşkilatlandığını görüyor ve buna çözüm yolları arıyordu. Mesela Damat Ferit Paşa'nın 21 Temmuz 1919 tarihinde göreve başlayan Üçüncü Hükümeti zamanında 6 Ocak 1914 tarihinde miralay olarak emekli olan Ali Kemal Bey mirliva rütbesi ile Osmanlı Umum Jandarma Kumandanlığına atanmıştır. Ali Kemal Paşa (Sarı Kemal) da Damat Ferit Paşa'ya sadık kalarak Kuva-yı Milliye aleyhinde faaliyette bulunmuştur. (Yiğit, 2018: 665,667) Öte yandan Harbiye Nazırı Şakir Paşa ise, Bursa, Aydın havalisinde asker kaçaklarının sık sık eşkıyalık yaptıklarına dikkat çekerek İstanbul'dan gönderilen jandarmalarla bunun önüne geçebileceğini umuyordu. Bununla birlikte Damat Ferit Paşa, jandarmayı kendi isteklerine de uygun olarak kullanmak amacıyla 15 Mart 1919 tarihinde yayınladığı "*Jandarmanın Dâhiliye Nezareti'ne Raptı Hakkındaki Kararname*" ile jandarmayı tarihinde ilk defa İçişleri Bakanlığı'na bağlamış oldu (Jandarma Mecmuası, 1 Kânun-ı sâni 1341 (1 Ocak 1925), S. I, :10).

23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılmasından sonra kurulan TBMM Hükümeti, iç güvenliği sağlayabilmek için Müdafaa-i Milliye Vekâleti bünyesinde Umûm Jandarma Kumandanlığı'nı kurdu. Böylece biri İstanbul'da padişahın emrinde diğeri de Ankara'da TBMM Hükümeti'nin emrinde olmak üzere iki Umûm Jandarma Komutanlığı ortaya çıktı. Kuruluş ve tâbi oldukları kanun ve yönetmelikler yönünden aralarında pek fark yoktu. İlk bakışta birbirinden farklı gibi görünen bu iki jandarma teşkilatı aslında birdi ve hepsi de Türk jandarmasıydı (Türk Silahlı..., :389-390).

Ankara Hükümeti Millî Mücadele hareketini halka benimsetmek ve halkın desteğini alabilmek için öncelikle halkın can, mal ve namus güvenliğini sağlayacak tedbirler almaya öncelik verdi. Bu anlayışla hareket eden TBMM İcra Vekilleri Heyeti, jandarmanın sayısını artırma yoluna gitti. Diğer taraftan da ülkenin içinde bulunduğu olağanüstü şartları göz önünde bulundurarak iç güvenliğin sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla doğrudan Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne bağlı olmak üzere süvari ve piyadeden oluşan "*Seyyar Jandarma Müfrezeleri*" kurulmasına karar verdi. Bu bağlamda Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından hazırlanarak 26 Mayıs 1336/1920 tarihinde Meclise sunulan Seyyar Jandarma Müfrezeleri'nin kurulmasına dair kanun tasarısı, Heyet-i Vekile tarafından 7 Haziran 1336/1920 tarihinde ittifakla kabul edilmiştir (Güneş, 1983: 210; CCA, F:30.18.1.1., Yer No:1.1.19-1, 19-2).

TBMM Hükümeti hem iç güvenliği tek elden idare etmek, hem de bütçede tasarruf sağlamak amacıyla 12 Kanun-ı evvel/Aralık 1336/1920 tarihinde Umûm Jandarma Kumandanlığı ile Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti'ni birleştirerek, Dâhiliye Vekâleti'ne bağlı bir İnzibat Umûm Müdürlüğü'nü kurdu (CCA, F: 30.0.18.1.1, Yer No: 2.22.17 (1)).

Bu sırada İstanbul Hükümeti tarafından tutuklanacağını anlayan ve Millî Mücadele'ye verdikleri destekleri anlaşılan birçok subay da görevini bırakarak cepheye gitmişti (Jandarma..., 2002: 131-137). Ülkenin birçok yerinde jandarma subayları ve jandarma personeli Kuva-yı Milliye'nin kurulmasının yanı

sıra cephede de düşmana karşı savaştı. Yabancı işgallerine karşı Güney ve Batı Anadolu bölgelerinde oluşturulan Kuva-yı Milliye birliklerinin başında da büyük oranda jandarma subayları yer almıştı (Köylü, 2018: 277-293).

İtilaf Devletleri, 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Antlaşması'nın 156-158. maddelerine göre Türklere bırakılan toprakların çeşitli mıntikalara ayrılmasına ve her mıntıkada bir jandarma kıtaatı bulunmasına karar vermişlerdi. Türk jandarmasını tamamen kontrol altına almak ve işlevsiz kılmak isteyen İtilaf Devletleri, jandarmanın idaresini de Türklere bırakmıyorlardı. Bu antlaşmanın 159. Maddesi ise jandarma subaylarının yüzde on beşinin müttefik veya tarafsız devletlere mensup subaylardan oluşmasını öngörüyordu. Jandarmanın temin kaynağına da el atan İtilaf Devletleri, 165. maddede hem 35.000 mevcutlu jandarma, hem de 15.000 mevcutlu yardımcı kuvvetlerin asker ihtiyacını kendi bölgelerinden teminine karar vermişti. Gönüllü veya maaşlı olsun, jandarma efrat alımının mıntikalarındaki Müslim ve gayrimüslim nüfus oranlarında olması şartı da getirildi. Sevr Antlaşması'nın 166. maddesinde ise jandarmaya alınacak efrat ve küçük zabitanın en az 12 sene hizmette bulunacakları ifade ediliyordu (Efe, 2016: 593-594).

TBMM Hükümeti, Anadolu'yu sömürgeleştirmek için yabancı işgal güçleri ile onlarla iş birliği yapan devletin üst düzey idarecileri ve bunların kıskırttığı şüursuz vatandaş kitleleriyle mücadele etmek zorundaydı. Asayişin sağlanamamasında, İstanbul Hükümeti'nin Millî Mücadele aleyhinde takip ettiği siyaset de etkili olmuştur. (Güneş, 1983: 207-208).

Seyyar Jandarmaların oluşturulmasından sonra iç güvenliğin sağlanmasında ve eşkıyalık olaylarının önlenmesinde büyük başarılar elde edilmişti. Bu birlikler Kuva-yı Milliye'den düzenli orduya geçişte de önemli bir işlevi yerine getirmişti (ATASE, İSH-12, Klasör: 807, Gömlek: 171).

Jandarma teşkilatına yönelik bütçenin hazırlanmasıyla ilgili olarak siyasi ve askeri koşullar bütçe hazırlamayı güçleştirmiş, gelirler ve giderler bir önceki yıla dayanan tahminler üzerinden hesaplanmıştır (Uçar, 2020: 293). Bu nedenle Millî Mücadele'de Ankara Hükümeti sürekli sıkıntı yaşadığı bütçe açıkları konusunda tasarruf tedbirleri planlayıp uyguladı. Mesela bu çerçevede 4 Mayıs 1921 tarihinde Vekiller Heyeti tarafından kabul edilen kanun ile yeni teşkil edilecek Jandarma Zabıt ve Efrat Mektepleri için jandarma ve süvari dairelerine ait ödeneklerden 289.000 liralık bir kesinti yapılmasına karar verilmiştir (CCA, F:30.18.1.1., Yer No:3.18.18).

Türkiye Cumhuriyeti Mütareke döneminin karanlık günlerinden Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yürütülen Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasıyla kurulmuştur. Bu mücadeleyi Gazi Meclis de denilen Birinci TBMM yürütmüştür. Zafere giden yolda her konuda olduğu gibi iç güvenliği sağlayan emniyet kuvvetlerinin önemli bir unsuru olan Jandarma teşkilatı ile ilgili görüşme ve tartışmalar da bu Meclis'te yapılmış ve kararlar alınmıştır. Bunlar bugüne kadar etraflıca ele alınıp değerlendirilmemiştir. Bu çalışmada ana kaynağı Birinci Meclis Gizli Celse Zabıtları olan bu konu 1920-1921 yılları itibariyle incelenmiştir.

BİRİNCİ MECLİS GİZLİ CELSELERİNDE JANDARMA (1920-1921)

1920-1921 döneminde kronolojik sırayla bu oturumlarda Jandarma ile ilgili görüşmeler şöyle geçmektedir:

İçinde jandarma ile ilgili konuların geçtiği ilk konuşmayı Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında 9 Mayıs 1920 Cumartesi günü gizli yapılan ikinci celsede görüyoruz. Bu oturumda o zaman Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Vekili olan Albay İsmet Bey, verilen "*Vaziyet-i askeriye, siyasiye ve hariciye hakkında istizah takriri*" üzerine Meclis'i bilgilendiriyor. Ankara'da Büyük Millet Meclisi'nin açılmasının üzerinden 16 gün, TBMM Hükümeti'nin kurulmasının üzerinden ise sadece bir hafta geçmiştir. İsmet Bey bir diplomat titizliğiyle yaptığı bu konuşmasının başında İstanbul'dan alınan istihbarat bilgisine göre İtilaf Devletleri'nin Türk Milleti ve Devleti için düşündükleri bir projeden bahsediyor. Jandarma ile ilgili ifadelerin de geçtiği bu konuşmasında şunları söylüyor (TBMM GCZ, Cilt.1: 38-44):

"... Vaziyet-i siyasiye itibarı ile içinde bulunduğumuz vaziyet-i siyasimizin en bariz delili İstanbul'dan istihbar edilen sulh projesidir. Bu proje uzun müddet ince ince düşünülmüş ve yirminci asırda bir milletin siyaseten ve iktisaden bütün mevcudiyeti ile nasıl imha edilebileceğini gösterir bir vesikadır. İngiliz projesi diyebileceğimiz bu vesikada düşmanlarımız evvelâ memleketin hudutlarını her taraftan, bütün memalik-i ilmiyeden tecrit etmişlerdir. Şarktan ilerleyen Ermenistan, garptan Yunanistan, aşağıdan, cenuptan İngiltere ve Fransa gerek Araplarla ve gerek Kafkas ve Rumeli'de kalan milletlerle bütün ittisalimizi siyaseten kesmek istemişlerdir. Diğer taraftan, şimdiye kadar bütün milletlerin tanıdığı

ve kendi devlet adamlarının bütün devletlere söyledikleri esaslara tamamen mugayir olarak birçok memleketlerimizi sarahaten işgal etmişlerdir. İzmir Urfa, Ayıntap, İstanbul, Adana, Maraş işgali ve ilâh. Bunların adı projedir ve “muvakkat”dır diye ifade olunmuştur. Fakat bunlar Mısır ve Tunus işgali gibi muvakkattir. Muvakkat namı altında daha diğer birtakım işgaller hazırlamışlardır. Mıntika-ı nüfuz namı altında ve jandarma tensikatu (düzenlemesi) şeklinde memleketin diğer bir kısmını yeniden taksim etmişlerdir, İtalyanlara Antalya sahilinden Konya’yı da ihtiva eden bir mintika, Fransızlara 5 vilâyetimizi ihtiva eden diğer bir mintika, İngilizlere de bir başka mintika. Bunun için diyorlar ki, jandarma tensik olunacak ve bunun içinde ecnebi zabitan şu nispette olacaktır. Yani yüzde on beş nispetinde ecnebi zabitleri bulunacak. Adana’ya jandarma teşkilâtını ve ekalliyetlerin hukukunu muhafaza şekli altında girmişlerdi. Maraş, Ayıntab’ı bütün köylerimizi yakmış olan bu canavarlar bu defa da Sivas’a, Diyarbakır’a ve diğer yerlere geleceklerdir. Proje, memleketin doğrudan doğruya işgal-i muvakkat namı altında siyaseten paylaşılmasıdır. Böylece işgal edilecek olan arazideki Müslüman ahalinin servetçe, dince, milliyetçe mahvolması için de ayrıca hazırlıklar yapılmıştır. Kapitülasyonlar harpten evvel müstefit olmayan bütün anasıra teşmil edilmiştir. Yani Ermenilere, Rumlara dahi şamildir. Maliye ve adliyelerimiz murakabe altında bulunacaktır. Ekalliyetler şikâyet etmek için doğrudan doğruya mümessillere müracaat edebileceklerdir. İslâm olanlar ise dâhilde ve hariçte doğrudan doğruya esir tanınacaklardır. Bir müddet geçecek mekteplerimizde ne okunacağını, mahkemelerimizde İslam hukukunun nasıl temin edileceğini Ermeni ve Rum tercümanları İngiliz, Fransız, İtalyan zabitleri tayin edeceklerdir. Bundan başka bugün gerek ordu namı altında ve gerekse ahalimizin elinde silâh olarak ne varsa cümlesinin alınması ve katiyen bu memleketi silâh ve cephaneye olarak hiçbir şey girmemesi için de esaslı tedbir almayı düşünmüşlerdir. Binaenaleyh vaziyet-i siyasiyemize dair Garplıların şimdiye kadar yaldızla, ima ile söyledikleri bütün sözlerin sarahaten maskesi atılmış ve bütün açıkları ile muhtelif safahata ayrılarak ortaya dökülmüştür. Şu hâlde memleketin büyükleri, münevverleri muhtelif şekiller altında ifade olunan bu projelerin, muahedelerin ayrı ayrı imha olduğunu iyice tasavvur etmek ve anlamak mecburiyetinde bulunuyoruz. İngiliz projesi denilen bu proje her birerlerimiz tarafından bütün teferuatıyla tetkik olunmalı ve bütün vatandaşlarımıza ayrı ayrı talim edilmelidir. Tehlikeyi ve aleyhimizde tasmin olunan gaddarlığı ve en ufak bir insaf ve hayati bize çok gördüklerini en âciz köylümüze anlatmalı ve mekteplerde okumaya yeni başlayan çocuklarımıza ayrı ayrı öğretmeliyiz. Bilmelidirler ki bizi Rumlara, Ermenilere esir etmek istiyorlar ve yalnız Müslümanlarla sakin olan, ecnebilerden hiç kimsenin hissesi olmayan köylerimizde bile giyecek hırkamız ve yiyecek gıdamızı talep ediyorlar. Eğer tehlike bizim anladığımız gibi bu kadar vazih bir surette memleketin her tarafında anlaşılırsa, hiç şüphe etmem ki, bizi her türlü hukuktan mahrum etmek için bu kadar caniyane bir kasta karşı mutlaka mukavemet ve isyan edilecektir.”

“Bu mukavemet ve isyan kuvveti memleketimizi kurtarmak için ve kuvvetle ümit ettiğimiz selâmete en kestirme yoldan emniyetle varmak için istinat ettiğimiz en sağlam bir kuvvettir. Böyle müthiş bir plan karşısında bulunduğumuzu her birimiz yüreklerimizde ayrı ayrı duymalıyız ve her birimiz bütün muhitimizde yetişmiş ve yetişecek çocuklarımıza telkin etmeliyiz ve kuvvetle, isyanla bu plâni bertaraf etmek mecburiyetinde bulunduğumuzu anlamalı ve anlatmalıyız efendiler. Bu projeyi tatbik etmek için düşmanlarımızın elinde birtakım kuvvetler ve doğrudan doğruya silâh kuvvetleri vardır. Bu kuvvetlerden birincisi Şarkta Ermeni kuvveti, Garpta Yunan Ordusu; İstanbul, Adana, Maraş, Urfa mintikalarında tahşit edilmiş olan İngiliz ve Fransız kuvvetleridir.”

“... Garpta tatbik ettirecek Yunan ordusuna gelince; Yunan ordusu bugün işgal etmek istediği yerlerde bütün kuvvetlerini ortaya dökmüş bir vaziyettedir. Bir milletin bir kısım arazisini işgal etmek kâfi değildir. O milletin iradesine galebe etmek ve o milleti teslim etme icbar eylemek lâzımdır. Yunan ordusu bütün ortaya döküldükten sonra bizim irademize galebe etmek şöyle dursun o henüz bizim irademizin başladığı noktada bulunuyor. Binaenaleyh Yunan ordusu harekât-ı taarruziyesini tevsi edecek bir hedef istihlal ve o hedefi iskat ile bizi teslim etme icbar edecek bir vaziyette değildir.”

“... Bu proje hürs-ı istilâ ile hürs-ı tagallüp ile zevk alan rüesânın projeleridir. Uzun bir harpten sonra yeniden zevk için, bir milleti diğer millete boğazlamak suretiyle Fransız ve İngiliz milletinden kan istemek kolay bir şey değildir. Bununla beraber milletler büyük ordular göndermeyeceklerini her hal ve hareketleriyle ispat etmekle beraber, gönderebileceklerini farz etsek bile, Anadolu’muz ve dağlarımız kolay istilâ olunacak, yüz bin, iki yüz bin, beş yüz bin kişi ile bir ayda, beş ayda bir ucundan girilecek öbür ucundan çıkılacak yerler değildir. Allah bizim dağlarımızı tepelerine çıkalım dünyaya karşı serbest, hür teneffüs edelim diye yaratmıştır. Bir millete esareti kabul ettirmek için milyonlarca kuvvet, senelerce

vakit, milyarlarca servet sarf etmek lazımdır... Her tarafı (Kerbelâ) yapacağız. Memleketin her karış toprağını ayrı ayrı müdafaa ve her yerin ayrı ayrı zapt olunmak lâzım geldiğini ispat edeceğiz.”

Bundan sonra İngiliz, Fransız, Ermeni ve Yunanlıların plan ve harekâtları ile iç isyanlar özellikle de Anzavur’u İngilizlerin hangi maksatlarla kullandıkları hakkında bilgiler veren İsmet Bey’in konuşması şu kararlı cümleler ile son buluyor:

“... Dünyada bizim canımızı elimizden almak için çok aziz olan birçok hayatlarını feda etmek mecburiyetinde olduklarımız anlattığımız gün hayatımız, istiklâlimiz ve her türlü mukaddesatımız emindir. Bütün cihana karşı hayatımızı elimizden almak için pek çok hayat feda etmek lâzımdır iddiasındayız. Bu iddiamızı ispat edeceğiz.”

Abdülhalim Çelebi başkanlığında yapılan üçüncü celsede Müdafaa-i Milliye Vekili olan Kozan Mebusu Fevzi (Çakmak) Paşa da: “Geçen celsede İsmet Beyefendinin verdiği şu izahat üzerine ilâve edecek bir şey yoktur. Ancak ordunun tanzimi, elindeki esliha ve cephanenin hüsnü idare ve tevzi, talim ve terbiyesinin bihakkın yapılabilmesi için bazı tedabir ittihaz ettik. Onları arz edeceğim.” diyerek Mütareke şartları gereği İngilizlerin silah ve cephanenin hepsini kontrol altına alamadıklarını açıkladıktan sonra, O da büyük bir kararlılıkla şunları söylüyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: 44-46):

“... Dünyada bizim canımızı elimizden almak için çok aziz olan birçok hayatlarını feda etmek mecburiyetinde olduklarımız anlattığımız gün hayatımız, istiklâlimiz ve her türlü mukaddesatımız emindir. Bütün cihana karşı hayatımızı elimizden almak için pek çok hayat feda etmek lâzımdır iddiasındayız. Bu iddiamızı ispat edeceğiz.”

Bu konuşmada ise Jandarma ile ilgili şu değerlendirmeler görülüyor:

“... Mütareke mucibince düşmanlara verdiğimiz kuvve-i umûmiyelerde düşmanlarımız bizi pek basit insanlar zannettikleri için bu yapılan tertibatı anlamadılar. Onlar ancak tamam eslafa olaraktan miktarlarını alıyorlardı ve o tamam eslihanın gerek nişangâhlarını gerekse kapak takımlarını aldıktan sonra meseleyi hallolmuş zannediyorlardı. İşte eslihanın böyle muhtelif yerlerde bulunmasından dolayı onların elinden bir hayli esliha ve bir hayli cephane kurtarmış olduk. Bundan başka efendiler, İstanbul’dan lâzım gelen bazı ecza ve bilhassa cephane ve silâh yapmakta mahir ustalar celbine teşebbüs ettik ve öyle ümit ederim ki İngilizlerin zannettikleri cephane bühranı hiç bir zaman hâsıl olmayacaktır. İngilizlerin birinci emelleri cephanemizi bitirmek: ve bu dahili ihtilâllerde istihsal ettikleri mühim maksatlardan birisi de elimizdeki cephaneyi birbirimize sarf ettirmek ve bu suretle bizi muharebe edemeyecek bir hale getirmektir.”

“İkinci cihet askerinin talim ve terbiyesi meselesi olduğunu arz etmiştim. Malûm-ı âlinizdir ki biz efrad-ı cedideyimizi kışlalarda toplu talim ve terbiye ve bunların iâşe ve elbisesini temin etmeden elbise-i mahalliyeleriyle sevke mecbur oluyoruz. Bunlar şüphesiz ki muntazam bir ordunun göstereceği kabiliyeti gösteremiyorlar. Onun için seyyar jandarma kıtaatı teşkil ediyoruz ki yakında kanunu Meclis-i Âlinize arz edeceğiz. Bu kıtaat sırf dâhilî mesailin hallinde istihdam olunacaktır ve icap ederse cephelere sevk edilecektir. Bu kuvvetlerin teşkilini müteakip etrafa yayılmış olan bütün nizamiye kıtaatımızı kolordu muntakalarına tahşit edeceğiz ve burada bunlara alay yahut tabur halinde muntazam bir askerlik hayatı öğreteceğiz. Gerek işçilerine, gerek لباسlarına bihakkın bakacağız ve bu suretle düşmanın muntazam yapacağı hücumlarda muntazam bir kıta ile karşılıklarına çıkmak imkânını istihsal edeceğiz. Cephelelerde şimdiye kadar Kuva-yı Milliye tarafından istihsal edilen muvaffakiyet şayanı şükran olmakla beraber kat’î bir netice istihsal için her halde kuva-yı muntazamaya ihtiyaç vardır ve bilhassa emir ve kumandanın müselsel ve muntazam olması lâzımdır.”

“Cephelelerde şimdiye kadar Kuva-yı Milliye tarafından istihsal edilen muvaffakiyet şayanı şükran olmakla beraber kat’î bir netice istihsal için her halde Kuva-yı muntazamaya ihtiyaç vardır ve bilhassa emir ve kumandanın müselsel ve muntazam olması lâzımdır. Bunu da düşünerek İstanbul cephesine, Yunan cephesine, yani İzmir cephesine, Adana cephesine karşı yeni kumandanlar ihdas ve bu suretle eldeki mevcut kadroları yavaş yavaş massederek düşmanlarla muntazam bir muharebe etmek imkânı hâsıl olacaktır. Ancak bu kadar muğlak ve karışık olan işlerin defaten tanzimi mümkün değildir Bugün ihtilâl-i dâhilî ika etmek hususunda İngilizlerle Ferit Paşa hükümetinin müştereken yapmış olduktan hareketle maatteessüf cümleminiz malûmudur. İki milyon liraya yakın bir tahsisat vererek külliyyetli maaşlarla kuva-yı inzibatiye namı altında birtakım serserileri toplayıp memleketimize musallat ediyorlar. Bunlar İngiliz ordusunun pişdarı olmak üzere ihzar olunuyor ve İngilizler, bizim memleketimizi kanımızla, paramızla istilâ etmek istiyorlar. İran’a da bunu böyle tatbik etmek istiyor. Hindistan’a da böyle tatbik ediyor İngilizlerin yegâne plânı bir milleti içinden yıkmaktır. Bir millet ki bunu anlar ve bir kaya gibi kendisi üzerine gelecek fesadattan, dâhilî ve haricî hücumlardan sarsılmaz, bünyesinde bir

gedik açılmaz; o millet hiçbir vakit mahvolmaz ve mahvedilemez. Biz İngiliz istilâsından ve İngiliz tasallutundan korunmak için ancak kendimizi gedik açılmaz sağlam bir kaya gibi göstermek mecburiyetindeyiz ve bunu da yaptığımız teşkilât maddeten temin edebilir Herkes bugün İngilizlerin dünyaya takmak istedikleri esaret zincirini kırmak istiyor. Bizim milletimiz hiçbir zamanda esaret zincirini taşımamıştır. Bugün şunu da arz edeyim ki zafer ancak imanı tam olanlarındır. Eğer biz içimizde, kalbimizde düşmanlarımızın buraya ayak basmamasına azmi kat'î ile iman edersek basamaz efendiler, şüphesiz bu kadar fedakârlığa mukabil millet parlak bir istikbal bekliyor ve bu istikbali ancak şarktan doğacak istiklâl güneşi bize vaat ediyor. Bugün ordunun tensiki, lâzım gelen malzemenin ihzarı ve memlekette kuva-yı müdafaa'nın azamî derecede istifade bahş bir hale vaz'ı için şüphesiz ki paraya ihtiyaç vardır. Bu tanzim etmekte olduğumuz bütçe biraz dolgundur. Lâkin istiklâlini muhafazaya azmetmiş olan bir millet, kanının son damlasını akıtmağa hazırlanmış bir millet son habbesini vermek fedakârlığında da bulunacaktır.”

Bundan sonra söz alan Mustafa Kemal Paşa da Fransızlarla Güneydoğuda varılan 20 günlük ateşkesin gerekçelerini açıklıyor. Daha sonra da Fevzi Paşa'nın açıklamalarına şunu ekliyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: 47-48):

“... Bendeniz bu noktayı daha ilave etmek isterim ki hem müdafaa ve hem de tarruz için silâhımız vardır. Ondan sonra muhtaç olduğumuz silâhları da düşmanların elinden alacağız efendim. “

Bu arada İzmit mebusu Sırrı Bey'in Bolşeviklerle olan ilişkiler hakkında endişelerini dile getirince, Mustafa Kemal Paşa açıklamalarda bulunuyor ve milli gayeye ulaşmakta dayanağımızı dışarıda değil içeride arıyoruz diyor ve şunları söylüyor:

“... Çünkü kendi kuvvetimizi nazar-ı dikkate almaksızın hariçten, şuradan buradan gelecek kuvvetlere istinaden emel takip edersek ve o kuvvetten ve o imdattan muavenet de gelmezse sukut-ı hayale uğrarız. Bunun için iptida kendi kuvvetimize ehemmiyet veriyoruz. Fakat kendi kuvvetimize düşmanlarımızın adedinin çokluğunu nazarı dikkate alarak kuvvet ilâve etmek bir farizedir. Bu suretle bittabi şarktan gelmesi muhtemel olan müspet kuvvetlere iltifat edeceğiz. Ancak bu noktada iki ciheti birbirinden tefrik etmek lâzımdır. Biri Bolşevik olmak, diğeri Bolşeviklik Rusya'sıyla ittifak etmek. Biz Heyet-i icraiye Bolşeviklik Rusya'sıyla ittifak etmekten bahsediyoruz. Yoksa Bolşevik olmaktan bahsetmiyoruz. Bolşevik olmak büsbütün başka bir meseledir. Böyle bir mesele ile iştigale bizim ihtiyacımız yoktur. Fakat ittifak meselesi kemal-i ciddiyet ve ehemmiyetle takip edilmektedir ve muvaffak olacağımıza ümidimiz berkemaldir.”

Bu ilk konuşmaları biraz geniş tuttuk. Bunun iki sebebi var. Birincisi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna giden mücadeleyi yürütenlerin daha yolun başında iç ve dış politikaya ne kadar hâkim olduklarını göstermek. İkincisi de 1920 yılı başında Türkiye'nin genel manzarasını gözler önüne sermektir.

Daha sonra 3 Temmuz 1920 günü Celalettin Arif Bey başkanlığında yapılan gizli oturumun üçüncü celsesinde Karahisar-ı Sahip mebusu Şükrü Efendi, İsmet Bey'in açıklamalarını eksik bulduğunu söylüyor. Dâhili idarenin yetersizliğinden bahsedip, Yozgat isyanı da dâhil çıkan isyanların sebebinin kötü idare olduğunu belirtiyor. Sadece kabahati Hükümette değil kendimizde de aramalıyız diyerek öz eleştiri yapıyor. Dirayetli idarecilerin gönderilmediğini ve kanunların da yetersiz olduğunda söz ediyor ve içinde jandarma konusunun da geçtiği şu örneği veriyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: s. 58-60):

“... Vakia elimizdeki kanunların milleti idareye kâfi olmadığı sabit olmuştur. Misal olarak da size bir şey arz edeyim: İşte burada birçok mütalâa dermeyer edildi. Fakat bir takım nazariyat... Nazariyat vadisine koşarsak biz hiçbir iş göremeyiz. Karahisar'da bir köylünün umum serveti beş altı kısırdan ibaret. Onu da bir hürsüz çalıyor. Bir taraftan düşman, bir taraftan ahali birbirini mahvediyorlar. Jandarma takibatta muvaffak olamıyor, hürsüz kaybolup gidiyor. Bu kısırdaların sonra satıldığı haber almıyor. Seksen liraya bir tanesi satılıyor. Bunu sahibi malûmat alarak adliyeye müracaat ediyor. Adliye, hürsüzü bir saat bile tevkif etmeden bırakıyor. Jandarmaya müracaat ediyor, jandarma bir şey yapmıyor. Hürsüzü da der ki, gittin hükûmete dava ettin ne yaptın edepsiz der. Köylünün bir çift öküzü varsa bir tekini daha çalar gelir. Bugün Karahisar'da bir müdafaa-i hukuk cemiyeti var. Ciğeri yanan bir heyet. Gerçi kısmen o heyette de iyiler vardır. Asıl onun heyet-i âmilesi vatan aşkıyla ciğeri yanıyor. Bir iki kişiye bir iki dayak atıyor. Sizi doğruluktan başka bir şey kurtarmaz. Hakikati söyleyin diyorlar. Filân adam filân adama sattı, filân yerden çaldı. Onları hükûmete teslim etmeyeceklerine teminat veriyorlar. Kısırdaların bedeli olarak yüzer liradan beş yüz lira kuva-yı milliyeye bırakacaksınız, kısırdalar gelecek, siz kurtulacaksınız diyorlar. Bu suretle beş yüz lirayı tedarik ediyorlar; kuva-yı milliyeden beş nefer gidiyor, parayı alıp hürsüzü salıveriyor. Gerçi bu iyi bir şey değil. Hükümetin kanunları vicdanlı ellere

tevdi edilmelidir. Bu suretle malımız emin, her şeyimiz emin. Buyurunuz efendim, iki çuval ekinimiz var; bir çuvalını veriyor. Ben serbest çift sürebiliyorum. Haydi, Osman sen de git, Ali sen de git, muharebe et. Adalet icra olunuyor, diyor. Ahalinin hissiyatını dinleyiniz, böyledir. Bugün idare memuru ahalinin idaresini anlamalı. Biz hissiyata kapıla kapıla iş görerek dâhilde tezebzüb-i idareyi hâsıl ettik. Kendimize milleti ısındıramadık. Biz diyoruz ki millet felâketi görsün de bize gelsin. Maatteessüf millet felâketin görüp de koşup gelecek zamanda değildir. Bugün dâhili işlerle uğraşmak doğru değil. Bugün Yunan tehlikesine karşı tevhid-i mesai yapmalıdır. Dâhili idare nasıl olur. Dâhili idareyi üç maddelik bir kanun ile teklif ediyorum. Bugün idare umurunda tezebzüp var mıdır, yok mudur? Bizim ciğerlerimiz vatan aşkıyla yantıyor mu, yanmıyor mu? (Yantıyor sadaları) Bugün lüzumsuz azil ve nasıplarla günde bir iki bin lira harcırah vermeyelim. Azillerle, nasıplarla rüşvetin, su-i istimalin önü alınmaz. Bakınız cihet-i askeriyemiz de iflâs derecesine gelmiştir. Çünkü cihet-i askeriyenin bir köyden topladığı on nefer merkeze getiriliyor, şube merkezinin. Bu gelenler meyanında köyün ağasının da oğlu var. Zengin olanların kimisi bir kuzu ile kimisi bir başka şey ile kurtuluyor. Sonra oradan on kişiden üç kişi kalmıyor ve o üç kişi cepheye sevk olunuyor. O üçün de biri trene binerken trenin altına giriyor, biri diğer taraftan gidiyor. Herkesin umumî surette seyyar bir muameleye tabi tutulduğunu canı gönülden anlarsa, emin olun ki bir nefer kaçmaz. Bu millet muharip bir millettir. Başında iyi bir idare gördüğü takdirde ölüme atılır, emsaliyle sabittir. İşte tezebzüb-i idareyi kaldırmak için her livadan gelen beş azadan ikisi mahallinde memuriyet kabul etmeli. Adilane muamele olmalı. Bugün mahvoluyoruz. Vücudumuz harita-i âlemden siliniyor. Efendiler vatan bugün tehlikede. Vatan bütün bütün istilâ olunduktan sonra harb-i sagir olacak imiş. Jandarma ile kuvve-i inzibatiye temin edilecek deniyor. On jandarma gönderiliyor bir şakiye. Yirmi jandarma gönderiliyor da tek bir şaki getirilemiyor. Bu bittecribe sabittir. Hepiniz Anadolulusunuz; bunları bilirsiniz. Sonra kuva-yı milliyeden iki nefer gönderiliyor, o şaki çıkıp geliyor. Bin küsur, iki bin küsur kuruş maaşla gönderilecek jandarma, hayatını tehlikeye koymaz. Bu mesleki islah etmeli. Meselâ bir köye bir jandarma geliyor falan ağanın oğlunu istiyor. Burada yoktur diyorlar. Hâlbuki gözüyle kaçırıldığını görüyor. Bendeniz izin aldıktan sonra Meclis-i muhteremin, jandarma teşkilâtı ile meşgul olduğunu haber aldım. Bu gayr-i kâfidir beyefendiler. Vatanımızın tehlikesini düşünmeli, su-i istimalatın önünü almak için her livaya ikişer mebus umur-i idariye ve askeriyeye memur edilmeli. Eğer bu vatani kurtarmaya bu Meclis azmetmişse rica ederim bunu kabul ediniz. Güzel tatbik ediniz.”

Bu gizli yapılan üçüncü oturumda birçok mebus memleketin iç ve dış meselelerini dile getirip görüşlerini söyleyerek tekliflerde bulunuyor ve Hükümet yetkilileri ve askerlerden sorularına açıklama istiyorlar. Özellikle Batıda Yunan istilasını, Konya ve Yozgat isyanları, Bolşeviklik, Güneydoğuda Fransızlarla ilişkiler, Doğuda Ermeniler ve Gürcülerle ilgili sorular ile içimizdeki azınlıklar ve daha birçok konular görüşülüyor. Bu arada Kırşehir Mebusu Müfit Efendi konuşmasının bir yerinde jandarma ile ilgili şunları söylüyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: s. 64-67):

“... Biz bu metaneti askerlerden beklediğimizden dolayı kanuna itaat etmeyip de jandarma yazılmış olan efradı bir kuvve-i muntazama haline getirmek kolay ise umumiyetle kalkalım gidelim. Sonra milletin arasına giren nifak tohumunu eken düşmanımız ne gibi esbap hazırlamış ise biz de onun hazırladığı esbabı hazırlayarak hareket edelim...”

Son olarak bütün bu görüşme ve tartışmalara Meclis Reisi Mustafa Kemal Paşa ayrıntılı açıklamalar yaparak cevap veriyor. Büyük Millet Meclisi'nin asla dağılması gerektiğine önemle vurgu yapan Mustafa Kemal Paşa jandarma kuvvetlerinden de bahsederek şunları söylüyor (Aynı yer: 68-74).

“... Her ne şekil ve suretle olursa olsun arkadaşlarımızın Mecliste ekseriyet teşkil edemeyecek derecede, irşat ile iştigal etmelerine bendeniz şahsen taraftar değilim. Mutlaka milletin nokta-i teveccühü olan Heyet-i Aliye'niz kemali azametle yerinde durmalıdır. Bakınız bir arkadaşımız diyordu ki: Düşmanı Ankara'ya kadar yürümeye teşvik eden şey; Meclisin dağılması rivayetleri idi. Binaenaleyh eski usulde bütün mukadderatı memleketi beş on kişiye tevdi etmek düşmanlarımızın eline kuvvetli bir silâh verecek mahiyettedir. Bu sebeple Meclisin dağılması taraftarı değilim Büyük Millet Meclisi'nin in'ikadından beri, İstanbul'daki hükümetin ve hükümete mensup olan Ali Kemal vesairelerin öteden beri ittihaz ettikleri plânlar kuva-yı muntazamayı inhilâlê duçar etmek içindir. Bunun için muntazam kararlar vaki oldu ve bu suretle muntazam kadrolar yapmaya bile muvaffak olmadığımız yerler olmuştur. Yani birçok efrat kaçmıştır ve o kaçanları getirip, o kuvvetleri ihya etmek lâzım değil mi ve bunu yapacak jandarmalarımız değil midir?”

“Bu işi yapacak olan jandarmaların da bunu yapmadıkları veyahut bunu bir vasıta-ı su-i istimal ittihaz ettikleri de cümlemin malûmudur. Yani bu çürük ve fena vasıta ile bu işin yapılamayacağını suhuletle takdir edersiniz. Buna binaen Müdafaa-ı Milliye'ce seyyar jandarma namı altında biraz itinalı

bir kuvvet toplanmak istenildi. Bu sebab-i teşekkül de yine Heyet-i Maliyenizce birçok münakaşata sebebiyet verdi; maksad-ı teşekkül tamamen anlaşılamadı. Bu teşkilâta karar verdiğimiz günden beri de çok bir zaman geçmemiştir, yirmi şu kadar günden ibarettir. Bu müddet zarfında firari kuvvetleri cem ve kabil-i istifade bir hale koymak elbette kabil olamaz. Cephede daha faideli istifade edeceğimiz kuvvetleri dâhilde istimal etmek mecburiyetinde kaldığımız işte bu sebeplerdendir”

Mustafa Kemal Paşa konuşmasını şöyle tamamlıyor:

“... Maksadımız vatanımızda müstakil olarak yaşamaktır, her şeyden evvel gayemiz budur. Başta İngiliz olmak üzere; sulh şeraitini bize tatbik ettirmek için Yunan ordusunu vasıta-ı icraiye olarak sevk ediyorlar ve kullanıyorlar. Fakat asıl taarruzu yapan İstanbul'daki Ferit Paşa ve hükümetidir. Ferit Paşa'nın bütün dâhilî isyan teşebbüsâtı neticesiz kaldı ve mağlup oldu ve İtilâf hükümeti Ferit Paşa'ya dediler ki işte sulh şeraitini tatbik için istediğiniz kuvveti biz sana veriyoruz: İşte Yunan ordusu. Binaenaleyh asıl düşman İngilizlerden evvel Ferit Paşa ve rüfeka ve himaye edenlerdir. (Kahrolsun sesleri).”

18 Eylül 1920 günü İkinci Reis vekili Vehbi Efendi başkanlığında yapılan gizli oturumda Dâhiliye Vekâleti Vekili olan İstanbul Mebusu Adnan (Adivar) Bey Konya isyanına dair Meclis'e bilgi verir. Koçhisar kazasındaki gelişmeleri anlatırken jandarma ile ilgili bazı değerlendirmeler şu şekilde geçiyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: 198-209):

“... Bu sıralarda Koçhisar'dan bir telgraf alındı. Sevk edilen asker yolda firar edenlere tesadüf etmiş ve onlara şu suretle beyanatta bulunmuş. Konya'ya Yunanlılar aldı. Nereye gidiyorsunuz? Bunun üzerine asker dağılmış, askeri götüren süvari Koçhisar'a dönmüş meseleyi anlatmıştır. Bu sırada orada jandarma arasında heyecan olmuş. Memlekette bir iğtişâş zuhur edeceğini zannetmiştik. Fakat Kaymakam Bey'in himmetiyle kemal-i şükranla arz edeceğim hiçbir şey zuhur etmedi. Yalnız bir tesadüf oldu, avarız-ı havaiye dolayısıyla tel bozuldu ertesi gün tel tamir edildi. Yalnız burada jandarmaların bazıları terk-i silâh etmesi üzerine yerli ahalinin himmet ve gayretiyle jandarma teşkil eyledim dedi. Mamaşîh Hükümet buna karşı lakayt kalamazdı. Kırşehir'den bir müfreze Koçhisar'a doğru tahrik edildi ve bugün o da oraya vasıl olmuştur. Bu muntika dâhilinden maada garp tarafında, Antalya taraflarında hassasiyet olduğuna dair de haberler almıştık. Fakat bunları tahkik etmek, Seydişehir, Bozkır taraflarında vukuat olduğunu işittik ise de tahkik maalesef kabil olamamıştır. Oraya giden hatların hepsi Konya üzerinden geçiyor ve Konya'nın Hükümet telgraf hattı açılmamıştır. Şimdiki halde Konya ile gayet güzel muhabere ediyoruz.”

23 Ekim 1920 günü İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Bey başkanlığında yapılan gizli celsede de Konya isyanı ile ilgili görüşmelere devam edilmiştir. Dâhiliye Vekâleti Vekili Adnan Bey'in Konya isyanı sonrasındaki açıklamaları ve bazı mebusların da soru ve konuşmaları sırasında söz alan Karahisar-ı Sahip mebusu İsmail Şükrü Efendi'nin konuşmasında Jandarma ile ilgili ifadeler var. Kendisi de isyanı bastırmada görev almış olan İsmail Şükrü Efendi verdiği takrirden Konya isyanının mülki idarenin acizliği ve yetersizliği yüzünden zor bastırıldığını bunu için yeni bir mülki teşkilatlanma önermektedir. Bu yeni teşkilatta jandarmanın ne kadar önemli olduğuna vurgu vardır. Ayrıca Konya mebusu Vehbi Efendi de söz alarak, bu isyanda jandarmanın tutum ve davranışlarıyla ilgili şu çarpıcı iddiaları ileri sürüyor (TBMM GCZ, Cilt. 1: 127):

“Efendim, Konyalı olduğum için şu kürsüye kemal-i hicapla çıkıyorum. Bizim bir hasmımız var ki kendimizdir. Biz iyi adam olmalıyız ki hasım ahaliyi kandırmaya sebep bulamasın. Biz ahalinin, hasmın eline kılıç veriyoruz, ne ile jandarma teşkilâtı yoluyla bir ıslah edip de halkı kendimizden memnun edemiyoruz. Efendiler köylerde jandarmalar enva-i mezalim icra ediyorlar. Asker firar ediyor, jandarma ailesini alıp götürüyor. Oh ne âlâ; kiminin eli kınalı, kimler şöyle ikişer gün bizim keyfimizi getirirse onlar gelsin. Beş yüz evli bir köyün içinde bir jandarma söylüyor bunu efendiler. Pekiyi bunu gören ahaliyi düşman iğfal etmez mi? Bize hasım olanların hesabına büyük bir vesile, büyük bir yol değil midir? Öz düşman düşmandır. Bu İtilafçılar ciddî ve hakikî olarak sekiz on münafık şu Konya'ya iğfal etmiştir. Bunlar beş, sekiz münafıktan ibarettir. Mahdut adamlardır. Biz memleketimizi biliriz. Diğeri malen, bedenen her şeyhile çalışmak ister ve hükümete sadıktır. Bu beş sekiz münafığın tereddidiye kabule vesile olacak şeyleri de aramalıyız efendiler. Bir cahil gelip kandırmak istediği sırada söyleyecek söz bulabiliyor. Bak bir jandarma geliyor. Irz ve namusunuzu payıml ediyor. Bundan hayır mı gelir deyince; düşünüyor, onun arkasına düşüyor. Biraz da idareyi ıslah çaresine bakalım.

HAMDİ NAMIK B. (İzmit) — Fakat jandarma her yerde böyle efendi hazretleri.

VEHBİ B. (Devamla) — Şurada Yemiş diye bir kaza mı, nahiye mi var; orada bir vak'a işittim. Jandarmalar tarafından vaki olmuş bir meseledir. Burada söylemekten teeddüp ederim.

VEHBİ B. (Karesi) — Burası celse-i hafıye burada söylenmeyip nerede söylenecek?..”

Bu uzun tartışmalar sonunda aynı yerde I. Meclis'in ne kadar demokratik işlediğine dair çarpıcı bir örneğe rastlıyoruz ki zabıtlardan aynen alıyoruz:

“MUSTAFA KEMAL PAŞA (Ankara) — Reis Bey söz isterim.

REİS (İkinci Reis Vekili Hasan Fehmi Bey) — Vakit gecikti. Celseyi tatil ediyorum.”

Yine aynı yerde Diyarbakır Mebusu Hacı Şükrü Efendi, hakkındaki ithamlara cevap verirken Demirci Mehmet Efe hakkında ki görüşlerini anlatırken jandarma ile ilgili sözler sarf ediyor:

“... Arkadaşlar; zulümden bunalmış olan milletimiz, sizden âdil Hükümet istiyor ve hiçbir zaman, bugün olduğu kadar, halk elini Hükümete uzatmamıştır. Emin olabilirsiniz ki; bir zamanlar bizim tarihimizde yedi belâ namını alan jandarmalarımız; bugün köylerimiz için münci adamlardır. Çal kazasına Refet Bey'in gönderdiği kuvvetler, Efe'nin takibi için gittiği zaman; ahali atlas yorganlar çıkardı ve demek ki hâlâ bizim ordumuz, bizim zabitanımız ve bizim haklarımızı muhafaza edecek namuslu kuvvetlerimiz varmış dediler ve askerleri bu suretle karşıladılar...”

1337(1921) senesi bütçesi hakkında Maliye Vekili İstanbul mebusu Ahmet Ferit Bey'in izahatı ve bütçe üzerinde görüşmeler sırasında vekilden sonra birçok mebus görüş ve eleştirilerini bildiriyor. İşte bu uzun görüşmelerde Konya mebusu Vehbi Efendi de konuşmasında yine Jandarmadan bahsediyor (TBMM GCZ, Cilt. 2: 60).

“... Dâhiliyeye gelince; burada bir Vekil iki kâtip, livalarda, kazalarda birer idare memuru, birer kâtip yanında biraz jandarma, polis de istemez. Efendiler her fenalık her yerde polis dairesinden olduğu için onun ismi okunmuyor. Meselâ Konya'da, bizim memleketimizde ne yapıyor, bunlar ne iş görüyor? Fevkalâde inzibat lâzım ise köylere lâzım değil mi? Lazımsa köylerde kaç polisimiz var? Köyler Allah'ın kulu değil mi? Eğer lâzım ise köylere koyunuz. Kasabalara lâzım değil, jandarma lâzımdır. Jandarma bütün teşkilâtıyla süvari, piyade olan jandarmadır. Herhalde bir millete jandarma teşkilâtı lâzımdır. Dâhiliye Vekâleti'nde maiyette bir jandarma dairesi, livalarda, kazalarda bir idare memuru, bir kâtip kâfi efendiler. Biz ihtilâl devrindeyiz. Ali, Velinin öküzünü çaldı, onu çalan, çalmayan bellidir...”

1337/1921 senesi bütçe görüşmeleri zaman zaman gizli celselerde görüşülmüştür. İşte bu görüşmelerden 14 Mayıs 1921 günü İkinci Reis Vekili Adnan Beyin başkanlığında yapılan bir oturumda Maliye Vekili, Heyet-i Vekile Reisi ve Mersin mebusu Selahattin Bey, savunma bakanlığı ve jandarma teşkilatı hakkında şunları ifade ediyorlar (TBMM GCZ, Cilt. 2: 80-88).

“AHMET FERİT BEY (Maliye Vekili) (İstanbul) Görüyorsunuz ki kabul edilen bütçenin % 62'si Müdafaa-i Milliyeye ve % 38'i devair-i sairinin umumuna aittir. Karşımızda düşman mevcuttur. Bunu ezmek mecburiyetindeyiz...”

“FEVZİ PAŞA HAZRETLERİ (Heyet-i Vekile Reisi) (Kozan) — (Polisi jandarmaya vererek Emniyet-i Umûmiyenin ilgası...) Bu babta bir kanun lâyihası mevcuttur. (Polis Emniyet-i Umûmiye'nin ilgası...) Bunları değiştiriyoruz, zaten layiha var...”

“SELÂHATTİN BEY (Mersin) “... Dâhiliye Vekâlet'ine merbut polis ve jandarma meselesi ve bunların tevhid-i cihetine gidilmesi için muhtelif encümenlerden geçmiş bir kanun lâyihası vardır ki bunun leh ve aleyhinde birçok sözler söylenebilirse de bendeniz bunda bir faide görüyorum Zabıtayı, jandarmayı tevhit ve bir şekl-i umumide doğrudan doğruya Dâhiliye Vekâleti'nin eli altına vermelidir ve aynı zamanda valilerin de cihet-i askeriyeden irtibatı ayrılmalı ve şu suretle memurin-i mülkiye de efalinden mesul olmalıdır. Bir noktayı daha arz etmek istiyorum. Mükellef jandarmayı mümkün mertebe azaltmak lâzımdır. İnşallah bu harbi bitirdikten sonra az zamanda jandarmanın talim ve terbiyesine muvaffak oluruz ve bu suretle yediği ekmek de badihavaya gitmez...”

Karahisar-ı şarki mebusu İsmail Şükrü Efendi 1337 senesi Dâhiliye bütçesi görüşülürken Dâhiliye Vekili Refet Paşa'ya cevap veriyor ve bu konuşmasında jandarmadan bahsediyor (TBMM GCZ, Cilt. 2: 202-203).

“... Paşa Hazretleri beyanatında bazı tarafta milletin askere geleceğine emin olduğunu beyan ettiler. Harp ve darptan çekilmeyeceğini ve buna karşı Jandarma teşkilâtına kayıt olduğunu beyan buyurdular. Bendeniz buna karşı şeyler arz edeceğim. Vakta Jandarma Kanunu müzakere olundu. Bendeniz yoktum. O kanunun tabii ki nasıl oluyor? Bir de onu gözden geçirelim. İlanları duvarlara çaktı, kimse kaydolunmadı. Sonra bir tellâl ile ilân edildi, kaydolunanlar katil, cani, cünha ile mahkûm olanlar cezamızı affederseniz kaydolacağız diyorlardı. Sonra serseri, şuradan buradan kaçanlar geldiler kaydoldular. Efendiler bunlardan ne hizmet-i vataniye beklersiniz? Efendim jandarmalardan ahali nefret etmiştir. Ahali usanmıştır. Çünkü jandarmalar şimdiye kadar köylerde birer irtişa aleti, hırsız ocağı olmaktan başka bir şey değildir. Jandarmalar karakollarından, karakol kumandanına kadar öyle büyük

bir şey verdikleri ki bir taraftan bir tarafa bir kumandan naklederken yirmi bin lira ile oynuyor. Size on tanesini göstereyim. Binlerce lira sahibi olmuştur. Jandarma hırsız ocağıdır. Buna da iman ederim. Yalnız jandarma unvanıyla kaydederseniz hırsızlığı seven, hırsızlık eden geçecektir. Fakat böyle hissiyat ile müdafaa-i vatanın fırsatını saktunuz mu memleketin eşrafının evlâdı jandarma olacaktır ...”

Birinci Reis vekili Hasan Fehmi Beyefendi başkanlığında 19.12.1337/1921 günü yapılan gizli oturumda Erzurum mebusu Hüseyin Avni Bey Hükümetin icraatlarını ve İstiklal mahkemelerinin ceza alanların ailelerinin de sürgün edilmelerine ilişkin kararlarını eleştirirken Jandarmalar hakkında da değerlendirmelerde bulunuyor (TBMM GCZ, Cilt. 2: 513-515).

“... Büyük Millet Meclisi emr-i mucibince aileler sevk olunuyor; idam kâfi gelmiyormuş, İstiklâl mahkemeleri kâfi gelmemiş gibi bir de aile tagrip ediliyor. Dedikodu, fesat çıkarmak için bu kâfidir. Diyor ki, efendi; jandarma ırzına tasallut ediyor; nasıl oluyor? Firar eden neferin çoluk çocuğu ile bütün memleketin her tarafında hapishaneler doludur, Hürriyet-i şahsiye nerededir? Cebren askerlik olmazsa ikna ile olur; o da milletin itimadı ile olur. İstiklal Mahkemelerini Büyük Millet Meclisi teşkil etti ve bunlar Büyük Millet Meclisi namına icra-yı ahkâm ediyorlar. Onlar hâlâ Sultan Hamid'den. Sultan Mahmut'tan... Adat o, jandarma o. Hükümet o, zihniyet o, her şey o...Büyük Millet Meclisinin bundan iki sene evvelki mevkii ile şimdiki mevkii arasında fark vardır. Bugün mevkii günden güne azalıyor. (Gürültüler) İsnat edilen bir fiilden dolayı Meclisin iradesine taalluk etmeli. Sakarya zaferini bilmem ne zaferini, itimat kazandı. Çanakkale zaferini itimat kazandı. İtimat cebir götürmez. Esasen itimat için de. Komşu devletler, medenî milletler karılarını, askerlerin yerine karıları, çocukları, jandarmalara teslimen...”

SONUÇ

Sonuç olarak bu dönemde (1920-1921) ele aldığımız Jandarma teşkilatı konusuyla ilgili olarak şu değerlendirmeleri yapmak mümkündür:

Mondros Mütarekesi'ne göre Osmanlı Ordusu terhis edilecekti. Jandarma ise Hükümet tarafından 15 Mart 1919 tarihli bir kararname ile Dâhiliye Nezareti'ne bağlanarak asker kapsamı dışında gösterilmiştir. Fakat İtilaf Devletleri başta İngilizler, güvenliği sağlamak için yabancı subayların da görev alacağı jandarma teşkilatının yeniden düzenlenmesini planlamışlar ve uygulamaya geçmişlerdir. Başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere Milli Mücadele'yi yönetenler İtilaf Devletleri'nin Türkiye'de uygulamak istedikleri projeden (San Remo) ayrıntılarıyla haberdardılar. Buna karşı tam bağımsızlığı kazanmak için kararlıdılar. Milli Mücadele'nin liderleri zafer için bunun en başta bir iman meselesi olduğunu dile getirmektedirler. Onlar kesin zafer için düzenli orduların kurulması gerektiğine inanıyorlar. Ancak bunun için iç isyanların bastırılması, yani iç cephede zafer kazanılması gerektiğine de inanıyorlar. Bu bakımdan gerek asker kaçaklarının yakalanması, gerekse iç güvenliğin sağlanması öncelikli konulardır. İşte bu sebeple yeniden sağlam bir jandarmanın teşkilatlanması şarttır. Kurulacak yeni jandarma teşkilatının hem iç güvenlik hem de gerektiğinde cephelerde kullanılması da düşünülmüştür.

Mütareke döneminde Osmanlı'dan devralınan jandarma teşkilatının halk nazarında sicili ise hiç de parlak değildir. Gizli celse zabıtlarında mebuslarımızın hemfikir oldukları konulardan birisi budur. Osmanlı'dan devralınan Jandarma teşkilatı konusunda genel kanaat hiç de olumlu değildir. Ankara hükümetinin her konuda olduğu gibi en büyük sıkıntısı bütçe açığı ve para konusudur. Çünkü hazırlanan bütçeler hep açık vermektedir. Özellikle genel bütçeden en büyük pay Müdafaa-i Milliye Vekâleti'ne ayrılmaktadır. Bu bağlamda jandarma teşkilatının güçlenmesi ve düzenlenmesinin önündeki en büyük engel de yine bu para konusudur. Bu sıkıntının aşılması için çok uzun tartışmalar yine gizli oturumlarda yaşanmıştır. Çeşitli çözüm önerileri mebuslar ve idareciler tarafından ileri sürülmüştür. Mesela kaynak bulma konusu, polis ile jandarma teşkilatlarının birleştirilmesi, ahz-ı asker şubelerinin kapatılarak bu görevi de jandarmanın üstlenmesi, yeni kadro tahsisi yerine ihtiyaç olan bölgelere başka vilayetlerden jandarma sevk edilmesi vb. çareler görüşülüp tartışılmıştır.

Birinci TBMM üyeleri ile bu Meclis'in reis seçtiği Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'nin o zor günlerinde ne büyük sıkıntılar çektiklerini Birinci Meclis'in zabıtlarındaki görüşme ve tartışmalarda açıkça tespit edebiliyoruz. Bu çalışmada ise gizli celse zabıtlarından iç cephede asayiş sağlayacak jandarma teşkilatına ait yüzlerce sayfa hacmindeki yoğun tartışma ve kararlarda ki jandarma konusu ele alındı. Bu konunun Birinci Meclis'in açılışından başlayarak Büyük Taarruz öncesine (1920-1921) kadar ki süreci özetlenerek değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA**Arşiv Belgeleri:**

- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı (ATASE) Arşivi, BDH, Klasör: 1487, Dosya: 2/27, Fihrist: 001-06.
 ATASE, BDH, Klasör:1487, Dosya:2/27 Fihrist:1-9.
 ATASE, İSH-12, Klasör: 807, Gömlek: 171.
 Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (CCA), F:30.18.1.1. Yer No:1.1.19-1.
 CCA, F:30.18.1.1. Yer No:1.1.19-1, 19-2.
 CCA, F: 30.0.18.1.1, Yer No:2.22.17 (1).
 CCA, F:30.18.1.1. Yer No:3.18.18.

Basılı Eserler:

- Atatürk'ün Doğumunun Yüzüncü Yılında Türk Silahlı Kuvvetleri* (1982). Ankara: Harita Genel Müdürlüğü Yayınları.
 Efe, İ. (2016) 30 Ekim 1918'den Ocak 1921'e Teşkilat, Tensikât ve İcraatlarıyla Türk Jandarması. *Çankırı Karatekin Üniversitesi SBE Dergisi*, 7(1), 583-602.
 Güneş, İ. (1983). 1920'de Seyyar Jandarma Müfrezelerinin Kurulması ve Bunların İç Güvenliğin Sağlanmasındaki Rolü, Birinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri II (s.203-215), Ankara.
 Işık, H. (1999). *Birinci Dünya Savaşında Seyyar Jandarma Birlikleri*. Ankara: Jandarma Basımevi Müdürlüğü.
 İzzet, S. (1925). *Jandarma Teşkilatının Elli Altıncı Sene-i Devriyesi*, (9/22. 1285/1868, 22 Haziran 1341/1925). İstanbul.
Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi, (2002). C. I. Ankara.
Jandarma Mecmuası, (1 Kânun-ı Sâni 1341 / 1 Ocak 1925). S. I, s. 10.
 Kara, E. (2016). Devlet-Kolluk İlişkisi Kapsamında Jandarma ve Türk Jandarması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), (Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ozan Zengin), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 Köylü, M. (2018). Mondros Mütarekesi Sonrası ve Milli Mücadele Döneminde Jandarma Teşkilatı. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 277-293.
 Orhonlu, C. (1967). *Osmanlı İmparatorluğunda Derbent Teşkilatı*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
 Özbek, N. (2010). Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma (1876-1908). (Derleyen: Evren Balta Peker ve İsmet Akça). *Türkiye'de Ordu, Devlet ve Güvenlik Siyaseti* İçinde (s.47-78). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
 Soytürk, M. (2012). Modern Devlet ve Güvenlik: Fransa, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma Teşkilatı. *History Studies*, 4(2), 301-316.
 Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (2001). *TBMM Hükümeti Dönemi (1920-1923)*. Türk İstiklâl Harbi Özet Tarihi, Ankara: Genelkurmay ATASE Başkanlığı Yayınları.
Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları (TBMM GCZ), (1985). Cilt. 1-2-3, (2. Baskı). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
 Uçar, F. (2020). Birinci Meclis Zabıt Ceridelerine Göre Jandarma Teşkilatı'na Ayrılan Bütçe Görüşmeleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 279-297.
 Yiğit, Y. (2018). Muhalif Bir Kumandan: Son Jandarma Umûm Kumandanı Ali Kemal Paşa'nın İttihatçılarla İlişkinin Doğası. (Ed. Demircioğlu, İ. H.; Özcan, A, ve Yiğit, Y.). *Miras ve Değişim: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Jandarma İçinde* (s.663-677). Ankara: Berikan Yayınevi.

